

«L'ensenyament
del català»
(Butlletí dels Mestres)
(1931)

Butlletí dels Mestres:

- 48 (15.v.1931), pàg. 52-53
- 49 (1.vi.1931), pàg. 68-69
- 50 (15.vi.1931), pàg. 84-85
- 51 (1.vii.1931), pàg. 99-100
- 52 (15.ix.1931), pàg. 116-118
- 53 (1.x.1931), pàg. 133-134
- 54 (15.x.1931), pàg. 150-151
- 55 (1.xi.1931), pàg. 167-168
- 56 (15.xi.1931), pàg. 182-184
- 57 (1.xii.1931), pàg. 198-199
- 58 (15.xii.1931), pàg. 213-214

ORTOGRAFIA – ACCENTS

(Núm. 48)

Abans de passar a donar les tres regles que regeixen l'accentuació dels mots polisíl·labs, cal fer observar:

1. Que la *i* i la *u* febles situades entre dues vocals, són considerades com consonants *i*, com a tals, formen síl·laba amb la vocal següent. Ex.: *esglai*a (es-gla-ia), *encreua* (en-cre-ua). Igual ocorre amb la *i* feble inicial de paraula i amb la *u* feble precedida de *g* o de *q*. Ex. *iode* (io-de), *hiena* (ie-na), *llengua* (llen-gua), *obliqua* (o-bli-qua).

2. En tot altre cas en què una *i* o una *u* febles està en contacte amb una altra vocal, la combinació de les dues vocals és monosil·làbica (amb comptades excepcions) si la *i* o la *u* va darrera de l'altra vocal; però la combinació és sempre disil·làbica si la *i* o la *u* va davant de l'altra vocal. Ex.: *aire* (ai-re), *taula* (tau-la); però *diada* (di-a-da), *suara* (su-a-ra), *glòria* (glò-ri-a), *pèrdua* (pèr-du-a).

Quan (com ocorre en *aire* o *taula*) la combinació de les dues vocals és monosil·làbica, es diu que aquestes dues vocals formen un *diftong decreixent*.

Cal també recordar que la síl·laba forta d'un mot polisíl·lab pot ésser l'última, la penúltima o l'antepenúltima, i que el polisíl·lab s'anomena *agut* en el primer cas, *pla* en el segon i *esdrúixol* en el tercer.

Les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs diuen:

I. S'accentuen els mots aguts que terminen en alguna de les dotze terminacions: *a, e, i, o, u – as, es, is, os, us – en, in*. (Entenen-se que en les terminacions *i, is, in, u, i us*, la *i* i la *u* no formin part d'un diftong decreixent!) Ex.: *capità, mercè, camí, carbó, oportú*; – *matalàs, francès, vernís, boirós, abús*; – *comprèn, esplín*. (Noteu: *desmai, servei, palau, correu*, sense accentuar!)

II. S'accentuen els mots plans que no terminen en cap de les dites dotze terminacions. Ex.: *fàcil, capítol, cànem, diàfan, príncep, exàmens, anàreu, diguéreu*.

III. S'accentuen tots els mots esdrúixols. Ex.: *ànima, mecànica, glòria, gràcia, contínua, pèrdua*. (Noteu: *contínua, pèrdua*, amb accent, però *llengua, obliqua*, sense.)

En accentuar gràficament una vocal forta, ho fem uns cops amb l'accent agut i altres amb l'accent greu. Sobre la *a* s'empra constantment l'accent greu; sobre la *i* i la *u*, l'accent agut: *à, í, ú*.

És solament sobre les dues vocals *e* i *o* que una cops s'empra l'accent greu (*è, ò*) i altres l'agut (*é, ó*).

Sobre l'ús dels dos accents en el cas d'haver-se d'accentuar una *e* o una *o*, convé observar:

I. Quan el mot és esdrúixol o pla, s'empra l'accent greu sobre ambdues vocals. Ex.: *dèria, glòria, mètode, òliba, inèdit, pròleg*, etc., etc. Les excepcions són molt poques (i poden fàcilment aprendre's de memòria: *llèmena, església, fórmula, pólvora*, etc.)

II. En els mots aguts s'empra per regla general l'accent agut sobre la *o* (amb poques excepcions) i l'accent greu sobre la *e* (amb nombroses excepcions). Cal, doncs, fixar-se sobretot en l'accentuació de la *e* en els mots aguts, això és, en les terminacions *è* i *é*, *ès* i *és*, *èn* i *én*. Quant a aquestes terminacions és útil d'observar que la *e* que forma part d'una terminació verbal vol sempre l'accent agut. (Ex.: *diré, digués*. Així mateix *diguéssim, diguéssiu*), i que vol també l'accent agut en els mots en *s* que fan el plural en *ssos*. (Ex.: *congrés, succés*, etc. Excepció *interès*.)

Segons aquesta regla, tenim: *carbó, acció, devoció, boirós, gloriós* (amb *ó*); però *dotzè, replè, anglès, marquès, comprèn* (amb *è*).

Les excepcions amb *ò* en lloc de *ó* són, com hem dit, poques. (Citem entre les més importants, *això, allò, però*, els mots en *s* que fan el plural en *ssos* com *arròs*.) Les excepcions amb *é* son bastant nombroses i per això és que cal fixar-se sobretot en els mots aguts en *é, és* i *én*.

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC

(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *moldre*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

DIÈRESI

I. Una *i* forta situada entre dues vocals no és, naturalment, consonant com ho és si és feble. Aquesta *i* forta intervocàlica és escrita *í* o *ï* segons que hagi o no d'accentuar-se d'acord amb les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs. Així:

AMB ACCENT

cloíem, cloíeu
plaíem, plaíeu

AMB DIÈRESI

cloïa, cloïes, cloïen
plaïa, plaïes, plaïa
atribuïu, construïu
traïu, entebeïu

II. Una *i* o una *u* fortes situades darrera d'una vocal no formen, naturalment, diftong amb aquesta vocal, i són escrites resp. *í* o *ï*, *ú* o *ü* segons que hagin o no d'accentuar-se d'acord amb alguna de les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs. Així:

AMB ACCENT

veí
beduí
suís
país
traí, traírem, traíreu
traís, traíssim traíssi

AMB DIÈRESI

veïns, veïna
beduïns, beduïna
suïssos, suïssa
raïm, traït, reix
traïres, traïren
traïssis, traïssin
peüc, reüll, transeünt

Excepcions. S'escriuen sense dièresi: *ir* terminació d'infinitiu, *int* terminació de gerundi, i els dos sufixos *isme* i *ista*. Ex.: *trair*, *traint*, *egoisme*, *altruista*.

III. En les síl·labes que segueixen la vocal forta, la *i* i la *u* no deixen de formar diftong amb la vocal precedent sinó en les terminacions de subjuntiu *i*, *is*, *in* (que s'escriuen *ī*, *īs*, *īn*) i en les terminacions llatines *us* i *um* (que s'escriuen sense dièresi). Ex.: *creï*, *creïs*, *creïn* (del verb *crear*), *trüi*, *trüis*, *trüin* (del verb *triar*), *evacuï*, *Pius*, *Sírius*, *harmòniüm*, *aquàrium*.

IV. En les síl·labes anteriors a l'accentuada (en les quals la pronúncia habitual no sempre és una bona guia per a l'escriptura de la *i* i de la *u* precedides de vocal) cal recordar que una *i* o una *u* fortes del primitiu esdevenen *ī* i *ü* en el derivat, i que si el primitiu té un diftong, aquest es conserva en el derivat, llevat, però, en el cas que es tracti d'un mot savi (pres del llatí o del grec), en el qual cas el diftong es desfà en el derivat. V. els exemples c.

a) <i>raim</i>	<i>raïmet</i> , <i>arraïmar-se</i>
<i>veí</i> , <i>veïna</i>	<i>veïnal</i> , <i>veïnatge</i>
<i>abriüll</i>	<i>abriüllar</i>

Excepció. De la mateixa manera que s'escriu sense dièresi la terminació d'infinitiu *ir*, s'escriuen sense les terminacions de futur i condicional *iré*, *iràs*, etc., *iria*, *iries*, etc. Ex.: *trairé*, *trairàs*, etc., *trairia*, *trairies*, etc.

b) <i>aire</i>	<i>airejar</i> , <i>airós</i>
<i>aigua</i>	<i>aigüera</i>
<i>beina</i>	<i>embeinar</i>
<i>boira</i>	<i>boirós</i>
<i>vuit</i>	<i>vuitè</i> , <i>vuitanta</i>
<i>buit</i>	<i>buidar</i> , <i>buidor</i>
c) <i>fluid</i>	<i>fluïdesa</i> , <i>fluiditat</i>
<i>heroic</i>	<i>heroïcitat</i>
<i>trapezoide</i>	<i>trapezoïdal</i>

Notem *ïtat* (llevat darrera de *gü* i *qü*). Ex.: *deïtat*, *vacuïtat*, *continuïtat*, *exigüïtat*, *obliquïtat*. Sense dièresi: *meïtat*.

Notem, encara, l'absència de dièresi darrera dels prefixos *re* i *co* en mots com *reïterar*, *reunir*, *coïncidir*.

ORTOGRAFIA – VOCALS A-E

(Núm. 50)

Referent a ortografia de lletres s'ha de fer l'avertiment general que es tracta d'un fenomen d'habitació visual a la qual les regles només poden ajudar, en el sentit de resoldre un cert nombre de casos o d'assenyalar les paraules en què cal fixar-se d'una manera especial pel fet d'ésser excepcions a les dites regles.

1. Els noms terminats en *a* són per regla general femenins. Ex. *dona, planta, platja, casa, plaça, cosa, pluja, la regla*.

Hi ha, però, un nombre considerable de mots masculins acabats en *a* (en llur majoria acabats en *ma*); entre altres, *anagrama, diploma, idioma, problema, tema*; *-monarca, patriarca* i els altres en *-arca*; *-herborista, ciclista, egoista* i els altres en *-ista*; *-suïcida, homicida* i els altres en *-cida*; *-poeta, pirata, gimnasta, planeta, trànsfuga*.

2. Els noms terminats en *e* són per regla general masculins. Ex.: *metge, exemple, cilindre, himne, arbre, el regle, el mestre*.

Hi ha, però, un nombre considerable de noms femenins acabats en *e*; entre altres, *àgape, catàstrofe, cúspide, el-lipse, higiene, mare, torre*.

3. El català posseeix alguns adjectius terminats en *a* en el masculí i el femení (quasi tots d'origen erudit), tals *hipòcrita, agrícola, idiota, homicida, belga*.

Els adjectius en *e*, són en canvi, abundantíssims. Ex.: *notable, alegre, insigne, ximple, bilingüe, jove*.

Els adjectius en *e* tenen, per regla general, el femení igual al masculí. Els adjectius següents formen el femení canviant la *e* en *a*: *exacte, abstracte, directe* i els altres en *-cte*; *-apte, inepte, corrupte* i els altres en *-pte*; *-duple, triple, quàdruple & múltiple* (volent dir que conté dues, tres, quatre & vegades una quantitat determinada); *-digne, benigne* i els altres en *-gne* (llevat *insigne*); *-agre, esquerre, negre, nostre, pobre, tendre, &*. Els femenins d'aquests adjectius són *exacta, dupla, agra, altra, ampla, &*.

Entre els altres adjectius, n'hi ha també d'una sola terminació (Ex.: *gran*) i de dues terminacions (Ex.: *dolç dolça*). En els adjectius de dues terminacions, la forma femenina acaba sempre en *a*. Ex.: *car, cara, sec, seca, groc gropa, fat fada, fred freda, roig roja, llis llisa, gros grossa, esquerp esquerpa, sord sorda, anàleg anàloga, oblic obliqua, cru crua, espontani espontània, nou nova, viu, viva*.

4. En el verb, la *e* és terminació del present d'indicatiu dels verbs de la segona i tercera conjugació i del present d'infinitiu. Ex.: *corre, omple, obre* (del verb *obrir*), *rebre, vendre, complaure*. En canvi (amb *a*): *pensa, obra* (del verb *obrar*), *pensava, escrivia, deia, pensaria, càpiga, vulga, fóra, haguera*.

5. ORTOGRAFIA COMPARADA. En general, la terminació catalana *a* correspon a la castellana *a*, i la terminació catalana *e*, a les castellanques *e* i *o*. Exemples: *porta puerta, dogma dogma, febre fiebre, possible posible, temple templo, negre negro*.

6. Davant la *s* desinència del plural i davant les desinències verbals *s*, *m*, *u* i *n*, no s'escriu mai *a*, sinó *e*. Ex.: *dones* (plural de *dona*), *alzines* (pl. de *alzina*), *vaques* (pl. de *vaca*), *amigues* (pl. de *amiga*), *places* (pl. de *plaça*), *pluges* (pl. de *pluja*), *axiomes* (pl. de *axioma*), *amples* (pl. de *ampla*), (amb *es* final, com *metges*, pl. de *metge*, *amples*, pl. de *ample*, &.); *-penses, pensen* (sing. 3^a *pensa*); *-pensaves, pensàvem, pensàveu, pensaven* (sing. 3^a *pensava*); *-pensaries, pensariem, pensariéu, pensarien* (sing. 3^a *pensaria*); *-càpigues, càpiguen* (sing. 3^a *càpiga*); *-pensares, pensàrem, pensàreu, pensaren*.

És petitíssim el nombre dels noms comuns en *-as*: *atlas, bòreas, càrdias, pàncreas, galimatias, mecenas*.

7. A una *a* forta del primitiu correspon en els derivats una *a* feble; a una *e* forta del primitiu correspon en els derivats una *e* feble. Exemples: *cau, encauar; taula, taulada; teula, teulada; serè, serenor; ferro, ferrer*.

8. En els verbs de la primera conjugació, a una *a* i una *e* fortes de les formes rizotòniques corresponen respectivament una *a* i una *e* febles en totes les altres formes. Exemples: *cansa, canses, &, cansem, canseu, cansar, &; amaga, amagues, &, amaguem, amagueu, amagar, &*.

9. ORTOGRAFIA COMPARADA. En general, a *a* i *e* febles castellanques, inicials o medials, corresponen respectivament *a* i *e* catalanes. Exemples: *diáfano, diàfan; estómagó, estómac; astuto, astut; oxígeno, oxigen; sacrílego, sacríleg; escudo, escut*.

Excepcions:

I. A *a* castellana correspon *e* catalana: *acíbar sèver, afeminado efeminat, alcázar alcàsser, almogávar almogàver, amatista ametista, amparar emparar, ánade ànec, añoranza enyorança, armiño ermini, asamblea assemblea, aspillera espitllera, astilla estella, ventaja avantatge, barniz vernís, cáñamo cànem, cuévano cove, ebanista ebenista, espárrago espàrrec, estandarte estendard, estarcir estergir, Esteban Esteve, genízaro genísser, huérfano orfe, jabalina javelina, jalea geleá, Lázaro Llätzer, maravilla meravella, monasterio monestir, órgano orgue, rábano rave, ráfaga ràfega, resplandecer resplendir, sargento sergent, satén setí, somatén sometent, tálamo tàlem, trabajo treball, tráfago tràfec*.

II. A e castellana correspon a catalana: *abenuz banús, arrebatat arravat, asesino assassí, avería avaria, cenefa saneja, cerbatana sarbatana, Cerdeña Sardenya, embajada ambaixada, esmeralda maragda, letrina latrina, mejorana majorana, rencor rancor.*

ORTOGRAFIA – VOCALS O-U

(Núm. 51)

1. Hi ha un cert nombre de noms (substantius i adjectius) terminats en *o* i d'altres terminats en *u* no subjuntiva. Aquests conserven la *u* en el femení i els derivats; aquells, en canvi, deixen caure la *o* en llurs femenins i derivats. Exemples: *ingenu, ingènu, ingenuïtat; exigu, exigua, exigüitat; ritu, ritual; guerxo, guerxa, guerxesa, guerxar-se; ferro, ferrer, ferrar.*

2. A una *o* forta del primitiu correspon en els derivats una *o* feble; a una *u* forta del primitiu correspon en els derivats una *u* feble. Exemples: *fort, forta, fortesa, enfortir; curt, curta, curtedat, curtejar; coll, collar, collada; ull, ullet, ullera.*

Són excepcions aparents d'aquesta regla alguns llatinismes pseudo-derivats de paraules en què una *u* llatina ha estat mudada en *o*, els quals conserven la *u* originària: *boca, bocada, bocassa, bucal; dolç, dolçor, endolcir, dulcificar; corb, corbat, curvatura; jonc, joncar, jonquera, juncàcies; forc, forca, forcat, forquilla, bifurcació; món, mundà; concórrer, concurrent; exclòs, exclusió.*

Cp.: *volcà vulcanisme, ortiga urticària, polvoritzar pulverulent, mostela mustèlid, cònsol consular, &.*

3. En els verbs de la primera conjugació, a una *o* i a una *u* fortes de les formes rizotòniques corresponen respectivament una *o* i una *u* febles en totes les altres formes. Exemples: *gronxa, gronxes, &, gronxem, gronxeu, gronxar, &; punxa, punxes, &, punxem, punxeu, punxar, &; sua, sues, &, suem, sueu, suar, &; lloa, lloes, &, lloem, lloeu, lloar, &; voga, vogues, &, voguem, vogueu, vogar, &; juga, jugues, &, juguem, jugueu, jugar, &.*

4. ORTOGRAFIA COMPARADA. En general, a *o* i a *u* febles castellanques, inicials o medials, corresponen respectivament *o* i *u* catalanes. Exemples: *hidrófobo hidròfob, parábola paràbola, oreja orella, contento content, hormiga formiga, sostener sostenir; prófugo pròfug, fórmula fórmula, mujer muller, humilde humil, tumulto tumult, suspender suspendre.*

Excepcions:

I. A *u* castellana correspon *o* catalana: *ajuar aixovar, aturdir atordir, aturrullar atorollar, brújula brúixola, capítulo capítol, cartulina cartolina,*

cíngulo cingol, círculo círcol, cubrir cobrir, cumplir complir, escabullirse escapolar-se, escrúpulo escrúpol, escupir escopir, esdrújulo esdrúixol, furúnculo furóncol, gubernamental governamental, Juan Joan, juglar joglar, juventud joventut, lúbulo llúbol, muñón monyó, nutrir nodrir, pulir polir, pulverizar polvoritzar, resurgir ressorgir, rubí robí, ruín roí, sufrir sofrir, surgir sorgir, surtir assortir, suspiro sospir, título títol, tullirse tolir-se, turrón torró, urdir ordir.

II. A o castellana correspon u catalana: *bofetada bufetada, montaña muntanya, sobornar subornar, sofocar sufocar, soportar suportar, tormento turment, zahorí saurí.*

ORTOGRAFIA – CONSONANTS CE-CI-Ç

(Núm. 52)

1. Hi ha un nombre considerable de mots d'origen llatí i de mots presos d'altres llengües, en els quals el so de s sorda (reflex d'una c originària) és representat per c davant e, i: *acer, ací; bací, balancé, barcella, beaces, bocí; calcida, calcigar, cancell, capciró, càrcer, ceba* subst. f., *cec* (f. *cega*), *cel, cella* (=cast. *ceja*), *celler* (=cast. *bodega*), *cendra, cent* (=cast. *ciento*), *centella, cenyir, cep, cer* (o *acer*), *cera, cerç, cercar, cercella, cerceta, cèrcol, cerfull, cerra* (=cast. *cerda*), *cerro, cert, cervell, cérvol, cigala, cigar, cigarreta, cigonya, cigró, cim, cimbell, ciment, cinc, cingla, cingle, cinta, cirera, ciri, cisa, cisell, cistell, ciutat, civada, civera, civet, concebre; encendre, encens, encetar, encís; farcell, farcir; macip, mercè; ocell; parcer, percebre, poncella, poncem, poncir, porcell, porcellana; sencer; tòrcer; vèncer, vencill.*

2. La c davant e i i és freqüentíssima en mots presos del llatí i del grec, en els quals mots serveix de transcripció d'una c o d'una t llatines o d'una x grega. Els mots corresponents castellans presenten igualment c; els italians c o z; els francesos i anglesos, c o t. Exemples: *celebritat celebridad, societat sociedad, recitar recitar, precedent precedente, cefàlic cefálico, cianogen cianógeno, cíclic cíclico, cedre cedro, acceptar aceptar, succint sucinto, descendir descender, escena escena, gràcia gracia, inèrcia inercia, negació negación, nació nación, posició posición, atribució atribución, atracció atracción, erecció erección, precaució precaución.*

3. Hi ha un nombre considerable de mots d'origen llatí i de mots presos del castellà, francès &., en els quals el so de s sorda (reflex de c, ce, ci, ti, &., llatins, de c o z castellana, de c francesa, &.) és representat per la lletra ç. Són:

I. Els mots derivats formats amb els sufixos *-ança* i *-ença*. Ex.: *enyorança, esperança, fermança, naixença, temença, creença*, però: *cansa, dansa, pensa, defensa*, &.

II. *acunçar; agençar; alçar, exalçar, realçar, alçària*, &. *amençar* (o *menaçar*); *arboç; arç* (nom de planta); *arçó; argenç; arromançar; arronçar; avançar; avenç, avençar*, & *balanç, balança; balbuç; balç; beç* (nom de planta); *boç, boçal; braç, abraçar*, & *ça* (adv.), *deçà, ençà; cabeç, cabeça; caçar, percaçar, caça*, &. *calç* (cast. *cal*); *calça, calçó, calçotets*, &. *calçar, descalçar, descalç*, &. *cançó; capça* (de col, de bròquil), *capçal, capçana, capçó, capçar, escapçar; cerç; ço* pron., *açò; començar; comerç; cuguç; curaçao* (port); *destroçar, destroça; dolç* (cast. *dulce*); *dreçar, adreçar, endreçar, redreçar*, & *encalçar; eriçó, eriçar; escorç* (ital.); *escorça; escorçó; escurçar; esmerçar; esquinçar; estruç; esvinçar-se, faç* (cast. *faz*), *façana; falç* (cast. *hoz*), *falçó; força, forçar, esforçar*, &. *França, glaç, glaçar, jaç, jaça, ajaçar; jonça, llaç, enllaçar*, &. *llança, llançar, llençar; llenç, llençol; lliç* (cast. *lizo*); *lliça* (cast. *liza*); *lliçó; lluç, maç* (sin. *manat*); *maça* (cast. *maza*); *mançanilla* (cast); *març* (cast. *marzo*), *novençà, parçoner; peça; pedaç, pedaçar, apedaçar, espedaçar; pinça; pitança; plaça, desplaçar, emplaçar*, &. *plançó, aplançonar; ponçó* (fr.); *Provença; puça, raça, solaç* (cast. *solaz*), *terç, terça; terliç; torçar, torçó; traç, traçar, atraçar, traça, unça, variça; veça* subst. f.; *vençó*.

Els adjectius llatins en *-x* (genitiu *-cis*) passen al català escrits amb *ç* final. Exemples: (*audax, audacis*) *audaç*, (*capax, capacis*) *capaç*, (*verax, veracis*) *veraç*, (*felix, felicitis*) *feliç*, (*atrox, atrocis*) *atroç*.

4. Dins les diferents formes d'un mateix mot i dins els mots d'una mateixa família, *c* pronunciada *s* alterna amb *ç* (no amb *s* o *ss*) i vice-versa. Exemples: *vèncer, venciment venç, vençut; tòrcer, torç; dolç, dolça, dolçor dolces, dolcesa, endolcir; solaç solacívol; balança, balançó balances, balancejar; arboç, arborçar arbocer, arboceda; caçar, caça cacem, cacera; dreçar drecera; calç calcinaire; França francès; parença, parençós parencer, parençeria*.

5. ORTOGRAFIA COMPARADA. A *c* i *ç* catalanes corresponen en general *c* i *z* castellanes. Exemples: *cel cielo, cent ciento, cinc cinco, ciutat ciudad, encendre encender, vèncer vencer, dolç dulce, braç brazo, esforç esfuerzo, plaça plaza, caçar cazar, balança balanza*.

Però hi ha, en canvi, un gran nombre de mots castellans amb *c* i *z* a les quals corresponen en català *s* o *ss*: *abenuz banús, acequia sèquia, acíbar sèver, agraz agràs, albornoç barnús, alcázar alcàsser, alcuzcus cuscús, alfé-*

rez alferes, almotacén mostassà, altramuz tramús, arcabuz arcabús, arroz arròs, atarazana drassana, azafate safata, azafrán safrà, azote assot, azúcar sucre, azucena assutzena, azud assud, azufre sofre, barníz vernís, bizcocho bescuit, bisnieto besnét, borceguí borseguí, buzo bus, cadarzo cadars, cahiz cafís, capataz capatàs, capazo cabàs, carroza carrossa, cartapacio cartipàs, cazuela cassola, cedazo sedàs, cenefa sanefa, centinela sentinella, cequí sequí, serbatana sarbatana, Cerdeña Sardenya, cerrajero serraller, cimitarra simitarra, Córcega Còrsega, corcel corser, cuarzo quars, danza dansa, disfrazar disfressar, escaramuza escaramussa, escarcela escarsella, gamuza camussa, garza garsa, gazuza cassussa, genízaro genísser, izar hissar, izquierdo esquerre, jazmín gessamí, lápiz llapis, macizo massís, matiz matís, matraz matràs, mazapán massapà, mazmorra masmorra, mezcla mescla, mezquino mesquí, mezquita mesquita, monzón monsó, mozo mosso, orzar orsar, pinzón pinsà, pizarra pissarra; póliza pòlissa, regaliza regalèssia, rizo, arrizar ris, arrissar; rocín rossí, tapiz tapís, taza tassa, tozudo tossut, trozo tros, zafareche safareig, zafiro safir, zafra safra, zaga saga, zagal sagal, zahorí saurí, zamarra samarra, zambomba simbomba, zanahoria safanòria, zancajoso sancallós, zapa sapa, zapato sabata, zarabanda sarabanda, zaragata saragata, zaragatona saragatona, zaragüelles saragüells, zarpar salpar, zarza sarsa, zócalo sòcol, zozobra sotsobre, zueco soc, zumaque sumac, zurra surra, zurrón sarró.

Als sufixos de derivació -azo, -aza (-az-), -izo, -iza (-iz-), -uzo, -uza (-uz-), -dizo, -diza, corresponen en català -às, -assa (-ass-), -ís, -issa (-iss-), -ús, -ussa (-uss-), -dís, -dissa: canemàs (der. de *cànem*) cañamazo; cuirassa (der. de *cuir*) coraza; eugassada (der. de *euga*), vergassada (der. de *verga*), enjogassat (der. de *joc*), herbassar (der. de *herba*), adobassar (der. de *adobar*), esclafassar (der. de *esclafar*), allargassar (der. de *allargar*), estiregassar (der. de *estirar*), esfilegassar (der. de *fil*), colomassa (der. de *colom*), pinassa (der. de *pi*); així mateix carbassa, fogassa, rabassa, mostassa, terrassa, escarràs, embarassar, &.; hortalissa (der. de *hort*) hortaliza; carnisser (der. de *carn*) carnicero; arbrissó (der. de *arbre*), nodrissó (der. de *nodrir*), borriçol (der. de *borra*), plomissol (der. de *ploma*), bordissenc (der. de *bord*), crostisser (der. de *crosta*), pellisser (der. de *pell*), fugisser (der. de *fugir*), batisser (der. de *batre*), peguisaire (der. de *pegar*), fanguissar (der. de *fang*), roquissar (der. de *roc*), pobrissalla (der. de *pobre*), llardissós (der. de *llard*), lluïssor (der. de *lluir*), esplanissada (der. de *pla*), adormissar (der. de *adormir*), capissar (der. de *capir*), esgroguissar (der. de *groc*), esclarissar (der. de *clar*), esplomissar (der. de *ploma*), terrissa (der. de *terra*), carbonissa (der. de *carbó*), pallissa (der. de *palla*), canyís (der. de *canya*), pedrís (der. de *pedra*), degotís (der. de *degotar*); així mateix panís, palpís, partís, vernís, mestís, calís, garbissos, gramissa,

bardissa, llonganissa, &; gentussa (der. de *gent*), *gentuza, carnussa* (der. de *carn*) *carnuza, batussa* (der. de *batre*), *pelussa* (der. de *pèl*), *pallús* (der. de *palla*), *cantussar* (der. de *cantar*), *mamussar* (der. de *mamar*), *menjussar* (der. de *menjar*), *escanyussar-se* (der. de *escanyar*), *rentussejar* (der. de *rentar*); *esfulladís* (der. de *esfullar*), *fonedís* (der. de *fondre*), *enyoradís* (der. de *enyorar*); *compradissa* (der. de *comprar*), *cridadissa* (der. de *cridar*), *bellugadissa* (der. de *bellugar*).

ORTOGRAFIA – CONSONANTS C-G i D-T

(Núm. 53)

C-G

1. Davant consonant:

cc: – *accent, accelerar, acció, occident, succés, succint, cocció, dicció, projecció, conducció.*

ct: – *pacte, arquitecte, delicte, docte, producte, tractat, amicte, olfatori.*

cs: – *dacsà, facsímil, fúcsia, fucsina, sàcsar, sàcsó.*

cz: – *èczema.*

gm: – *fragment, estigma, augment, diafragma, estalagmita, pigmeu.*

Excepcions: *acme, dracma.*

gn: – *digne, sagnar, regne, cognom, magne, magnòlia, diagnosi, igni, ignomínia, impregnar, impugnar, lignit, maligne.* Excepcions: *aràcnid, estricnina, icnèumon, icnografia, tècnic.*

gd: – *maragda, amígdala, Magdalena.* Excepcions: *anècdota, sinècdoque.*

gg: – *suggerir.*

2. En fi de paraula, hom escriu per regla general *c*. Ex. : *sac, drac, buirac, manyac, sec, rec, rebrec, doblec, dormilec, ric, amic, fredolic, pessic, poc, groc, xaloc, manyoc, feixuc, poruc, rústec, préssec, túixec, públic, equívoc, estómac*; – *desfalc, folc*; – *arc, forc, corc*; – *blanc, trenc, blavenc*; – *fresc, fosc, bosc.*

Excepcions. Hom escriu *g*:

1. Darrera consonant, en aquells mots els femenins i els derivats dels quals presenten una *g*: *alberg* (*albergar*), *amarg* (*amargar, amargós*), *gorg* (*engorgar*), *llarg* (*llarga, llargària, allargar*), *soberg* (*soberga, soberguejar*), *xamberg* (*aixambergat*), *demiürg* (*demiúrgia*), *dramaturg* (*dramatúrgia*), *taumaturg* (*taumatúrgia*); – *sang* (*sangonós*), *oblong* (*oblonga*), *fang* (*fangós*,

fanguera), *dring* (*dringar*), *diftong* (*diftongar*); – així mateix *burg*, *exerg*, *pigarg*, *areng*, *rang* (=cast. *rango*), *reng*, *míting*, *púding*.

2. Darrera vocal, en els mots en *-fag*, com *zoòfag*, *sarcòfag*, en els mots en *-fug*, com *centrífug*, *febrífug*, en els mots en *-leg*, com *pròleg*, *anàleg*, *sacríleg*, i en els mots *demagog*, *pedagog*, *hidragog*, *tussílag*, *estrateg*, *nàufrag*, *ossífrag*, *pèlag*, *mucílag*, *cartílag*, *areòpag*, *càstig*, *pròdig*, *pèmfig*, *buldog*, *grog* (nom d'una beguda).

D-T

1. Davant consonant:

a. En principi de paraula, hom escriu *ad* (amb *d*). Ex.: *addició*, *adjacent*, *adjectiu*, *adjudicar*, *adjunt*, *adjutori*, *adminicle*, *admirar*, *adscriure*, *adverar*, *adverbi*, *advocat*.

Excepcions: *atlas*, *atlàntic*, *atleta*, *atmosfera*, i davant *z*: *atzavara*, *atze-rola*, *atzembla*, *atzur*, etc.

b. Abstracció feta d'aquesta síl·laba inicial, hom escriu generalment *t*:

tg: – *viatge*, *heretge*, *sutge*, *petge*.

tj: – *platja*, *viatjar*, *jutjar*.

tll: – *espatlla*, *ametlla*, *guatlla*, *esquitllar*, *vetlla*, *motlle*, *bitlla*.

tm: – *aritmètica*, *logaritme*, *etnoide*, *ritme*, *sotmetre*. Excepció: *cadmi*.

tn: – *cotna*, *reguitnar*, *ètnic*. Excepció: *equídnid*.

ts: – *potser*, *lletsó*, *sotsobre*.

tx: – *esquitxar*, *cartutxera*, *despatxar*, *tatxar*, *reprotxar*.

tz: – *dotze*, *tretze*, *guitza*, *horitzó*, *Llàtzer*, *sutze*.

2. En fi de paraula, hom escriu per regla general *t*. Ex.: *prat*, *fat*, *posat*, *set*, *paret*, *net*, *nét*, *petit*, *florit*, *nebot*, *brot*, *illot*, *brut*, *mut*, *orellut*, *àpat*, *vímet*, *inèdit*, *antídot*; – *alt*, *malalt*, *empelt*, *esvelt*, *molt*, *tumult*; – *art*, *fart*, *cert*, *curt*, *conhort*, *fort*; – *sant*, *elegant*, *evident*, *lluent*, *quint*, *pont*, *font*, *punt*; – *ast*, *ferest*, *rebost*, *post*; – *text*, *pretext*, *mixt*.

Excepcions. Hom escriu *d*:

I. Darrera consonant, en aquells mots els femenins i els derivats dels quals presenten una *d*: *anacard* (*anacardí*), *bastard* (*bastarda*), *esguard* (*esguardar*), *llard* (*llardó*, *enllardar*), *tard* (*tardar*, *tardor*), *verd* (*verda*, *verdejar*), *gerd* (*gerda*), *bord* (*borda*, *bordegàs*), *sord* (*sorda*, *sordesa*), *record* (*recordar*), *acord* (*acordar*), *absurd* (*absurda*); així mateix *bard*, *card*, *dard*, *nard*, *baiard*, *baluard*, *blanxard*, *estendard*, *isard*, *lleopard*; *moscard*, *vellard* (f. *vellarda*), *testard* (f. *testarda*) i els altres derivats en *-ard*; *bord* (=cast. *bordo*), *babord*, *estribord*, *lord*, *nord*, *tord* (nom d'ocell) — *cald* (*calda*, *cal-*

dejar, *ribald* (*ribalda*), *herald* (*heràldica*); — *gormand* (*gormanda*), *nefand* (*nafanda*), *educand* (*educanda*), *examinand* (*examinanda*) i altres derivats en *-and* (f. *-anda*), així com *sumand*, *multiplicand*; *estupend* (*estupenda*), *reverend* (*reverenda*), així com *minuend*, *subtrahend*, *dividend*; *fecund* (*fecunda*), *immund* (*immunda*), *iracund* (*iracunda*), *moribund*, *meditabund*, *nauseabund*, *profund*, *rotund*, *vagabund*, etc.; així mateix *gland*. — Notem *gran* (malgrat *grandesa*, *engrandir*).

II. Darrera vocal, en els mots plans els femenins i els derivats dels quals presenten una *d*: *retrògrad* (*retrògada*), *àcid* (*àcida*, *acidesa*), *càndid* (*càndida*, *candidesa*), *òxid* (*oxidar*); així mateix: *àspid*, *bòlid*, *anhidrid*, *anèlid*, *aràcnid*, *lepòrid*, *lemúrid*, etc.

III. Darrera vocal, en els noms femenins en *-etud* i *-itud*, com *quietud*, *sol·licitud*, i en *alcaid*, *aldehyd*, *almud*, *assud*, *caid*, *fluid*, *fred*, *quid*, *sud*.

ORTOGRAFIA – CONSONANTS G-J, H i IG-TX

(Núm. 54)

G-J

Davant *e* i *i*, hom escriu per regla general *g*. Ex.: *gelar*, *gener*, *germà*, *geni*, *gent*, *genoll*, *gep*, *geografia*, *gerani*, *ginesta*, *ginebre*, *argent*, *marge*, *origen*, *nitrogen*, *canonge*, *neuràlgia*, *astrologia*, *restringir*, *infringir*, *distingir*, *pluges*, *enveges*, *passegen*, *vegi*; — *viatge*, *metge*, *jutge*, *viatgi*.

Excepcions: Hom escriu *j*:

I. Davant *ecc* i *ect*. Ex.: *abjecte*, *projecte*, *injectar*, *subjecció*, *injecció*, *adjectiu*.

II. En els mots següents: *jeia*, *jeure*, *jerarquia*, *jeroglífic*, *jejúnum*, *jersei*, *majestat* i alguns noms propis, com *Jesús* (*jesuïta*, etc.), *Jeroni* (o *Jerònim*), *Jeremies*, *Jerusalem*, *Jehovà*.

H

I. Els mots < catalans > provinents de mots llatins amb *h* conserven generalment aquesta *h* (Ex.: llatí *hospitalis*: cat. *hostal*), i hom manté així mateix la *h* originària en els mots presos del llatí i altres llengües (*hospital*, *alcohol*, *menhir*) i transcriu l'esperit aspre per *h* en els manlleus fets al grec (hemistiqui *ἡμιστίχιον*). Exemples:

hostal (de *hospitalis*), *haver* (de *habere*), *ham* (de *hamus*), *herba* (de

herba, *ho* (de *hoc*), *home* (de *homo*), *hora* (de *hora*), *hort* (de *hortus*), *host* (de *hostis*), *ahir* (de *heri*). Hom escriu, però, sense *h* : *Espanya* (de *Hispania*), *oreneta* (de *hirundo*), *ordi* (de *hordeum*), *aura* (de *hedera*);

hàbil, *habitar*, *hèrnia*, *història*, *homicida*, *honest*, *honor*, *hospital*, *horror*, *humà*, *humor*, *humil*; *adherència*, *dehiscent*, *exhalar*, *exhumar*, *inexhaurible*, *conhort*, *cohesió*, *inherent*, *inhumà*, *prohibir*, *subhasta*, *transhumant*, *vehicle*, *anihilar*; *-harem* (àrab), *hègira* (àrab), *hurra* (angl.), *handicap* (anglès), *hulla* (fr.), *hotel* (fr.);

harmonia, *hecatombe*, *hectòmetre*, *hegemonia*, *hel·lènic*, *helmint*, *hemicycle*, *hemorràgia*, *hendecasil·lab*, *heptàgon*, *heroi*, *heterodox*, *hexàgon*, *homogeni*, *hidrogen*, *higiene*, *hipèrbole*, *hipòtesi*, *horografia* (ὄρα) [però *orografia* (ὄρος)].

2. ORTOGRAFIA COMPARADA. Són rars els casos en què el català i el castellà discrepen en l'ús de la *h* (abstracció feta dels mots en què a una *f* catalana correspon una *h* castellana): *ahir ayer*, *ham anzuelo*, *hivern invierno*, *his-sar izar*, *subhasta subasta*, *filharmònic filarmónico*, *subtrahend substraendo*; *hueso os*, *huevo ou*, *huérfano orfe*, *horchata orxata*; *hendecasil·lab endecasil·labo*.

IG-TX

En fi de paraula, el so de *tx* és representat per *ig* darrera *a*, *e*, *o* i *u*, i per *g* darrera *i*. Ex.: *maig*, *raig*, *gaig*, *vaig*, *faig*; *lleig*, *bateig*, *oreig*, *veig*; *boig*, *estoig*, *goig*; *rebuig*, *puig*, *enuig*, *fuig*; *mig*, *desig*, *trepig*.

Un nombre reduït de mots són escrits amb *tx* final: *despatx*, *empapatx*, *empatx*, *tatx*, *campetx*, *escabetx*, *bolitx*, *esquitx*, *resquitx*, *cartutx*, *sacabutx*, *càrritx*.

ORTOGRAFIA – CONSONANT L

(Núm. 55)

El so de *l* palatal és representat pel símbol *ll*; el so de *l* doble o geminada és representat pel símbol *l·l*. Exemples:

lladrar, *lluna*, *colla*, *orella*, *cavall*, *pell*, *enllaçar*, *manlleu*; *-tll* representa la *l* palatal geminada: *espatlla*, *vetlla*.

fal·lera, *futil·la*, *carretel·la*, *postil·la*, *putxinel·li*, *taral·lirot*, *til·la*, *xarel·lo*, *xinel·la*, *xitxarel·lo*.

Mots en *-el-la*: *aquarel·la, bagatel·la, caravel·la, carretel·la, cel·la, cocinell·la, copel·la, damisel·la, escarapel·la, espinel·la, ficel·la, franel·la, fregatel·la, fregitel·la, fumarel·la, mortadel·la, novel·la, ombrel·la, parcel·la, partícel·la, pastorel·la, puel·la, radícel·la, saltarel·la, salvatel·la, tarantel·la, tumícel·la, umbel·la, varícel·la, vitel·la, xinell·la*.

En els mots presos del llatí o del grec, la *l* i la *λ* dobles són transcrites per *l·l* (*collegium*): *col·legi; συλλαβή: síl·laba*):

al·lantoide; - al·legar, al·legat, al·legació; - al·legoria, al·legòric, &; - al·leluia; - al·liaci, al·liària; - al·licient; - al·ligació; - al·literació; - al·locució; - al·loidal; - al·lòpata, al·lòpatia; &; - al·lotropia, al·lotròpic; - al·lucinar, al·lucinació, &; - al·ludir, al·lusió, &; - al·luvial, al·luvió; - amaril·lis; - ampul·lós; - anguil·liforme; -apel·lar, apel·lació, inapel·lable, &; - apol·lini; - aquil·lea; - armil·lar; - atel·lanes; - axil·la, axil·lar;

bacil·lar, bacil·liforme, &; - bèl·lic, bel·ligerant, &; - beril·le;

*cal·lígraf, cal·ligrafia, &; - cancel·lar, cancel·lació; - capil·lar, capil·lari·tat; - cavil·lar, cavil·lós, &; - cel·la, cèl·lula, cel·lular, &; - cerebel·lós; - circumval·lar, circumval·lació; - ciríl·lic; - codicil·lar; - col·laborar, col·laborador, &; - col·lació, col·lador, col·latiu; - col·lapse; - col·lateral; - col·lecció, col·lecta, col·lectiu, recol·lecció, &; - col·lega; - col·legi, col·legial, &; - col·legir; - col·ligar, col·ligació; - col·limador; - col·liri; - col·lisió; - col·liti·gant; - col·locar, col·locació; - col·locutor, col·loqui; - col·lodió; - col·loide, col·loidal; - col·lusió, col·lusori; - compel·lir, copel·latiu; - constel·lar, constel·lació; - coral·lí; - corol·la, corol·liforme; - corol·lari; - crisocol·la i els altres compostos del mot grec κόλλα (*glicocol·la, &, protocol·litzar*); - cristal·lí, cristal·litzar, &;*

decol·lació; - destil·lar, destil·lació; &; - el·lèbor; - el·lipse, el·líptic, &; - emol·lient; - enàl·lage; - equipol·lent, equipol·lència; - escil·la; estel·lar; estel·lionat; estil·lació; - excel·lent, excel·lir, &; - expel·lir;

*fal·laç; - fal·lible, infal·lible, &; - fàl·lic; - fibril·lar; - fil·loxera i els altres compostos del mot grec φάλλου (*clorofil·la, afil·le, &*) - flabel·lació, flabel·liforme; - flagel·lar, flagel·lació, &; - fol·licle, fol·licular.*

gàl·lic, pirogàl·lic; - gal·licisme; - gal·linaci; - goril·la;

hel·lènic, hel·lenista, &; - hipàl·lage;

idil·li, idíl·lic; - il·lació, il·latiu; - il·legal, il·legalitat, &; - il·legítim; - il·lès; - il·liberal; - il·lícit; - il·limitat; - il·literari; - il·lògic; - il·luminar, il·luminació, &; - il·lús, il·lusió, desil·lusió, &; - il·lustrar, il·lustre, &; - imbecil·litat; - impel·lir, impel·lent; - impol·lut; - instal·lar, instal·lació, reinstal·lació, &; - instil·lar, instil·lació; - intel·lecte, intel·lectual, &; - intel·ligent, intel·ligència, inintel·ligent, &; - interpel·lar, interpel·lació;

lamel·lat; - libel·lista; - libèl·lula;

mal·lèol, mal·leable, &; – mamil·lar; – maxil·lar, submaxil·lar; – medul·la, medul·lar; – mel·lífer, mel·líflu; – metàl·lic, metal·litzar, metal·loide, metal·lúrgia, monometal·lisme; – mil·lenari, mil·lèsim, mil·liari, mil·ligram, &; – miscel·lània; – mol·lície, mol·lificar, &, mol·lusc; – mono·carpel·lar;

nul·la (f. de *nul*), *anul·lar, nul·litar;*

oscil·lar, oscil·lació, &;

pal·ladi; – pal·li; – pal·liar, pal·liatiu; – pàl·lid; – papil·la, papil·lar; – paral·laxe, paral·làctic; – paral·lel, paral·lelogram, &; – pel·lagra; – pel·lícula, pel·licular; – pol·len; – pol·licitació; – pol·luir, pol·lució; – procel·lós; – propel·lir – pul·lular, pul·lulació, &; – pulsatil·la; – pupil·la, pupil·lar, &; – pusil·lànim, pusil·lanimitat;

rebel·lar·se, rebel·lió; – refocil·lar; – repel·lir, repel·lent; – revel·lir;

satèl·lit; – sibil·la, sibil·lí; – sigil·lar, sigil·lografia, &; – síl·laba, mono·síl·lab, polisíl·lab, imparisíl·labc, &, síl·labus; – sil·lepsi; – sil·logisme, sil·logitzar, &; – sinal·lagmàtic; – sol·lícit, sol·licitud, &; – sugil·lació;

tabel·lari; – tabel·lió; – tal·li; – tel·lur, tel·lúric; – titil·lar, titil·lació; – tol·le; – tonsil·lar; – tranquil·litar; – trebel·liànica;

*vacil·lar, vacil·lació, &; – vel·leïtat, vel·leïtós; – verticil·lar; – vexil·lari; – vil·la (= fr. *villa*).*

La doble *l* es troba també en alguns mots manlevats a l'italià, anglès, &.: *al·legro, violoncel·lista, al·ligator, lil·liputenc.*

ORTOGRAFIA – CONSONANTS VÀRIES

(Núm. 56)

M-MP-N

I. Davant *b, p* i *m*, s'escriu sempre *m*. Exemples: *ambre, tomba, combustible, embenar, imbibició, desembre, semblar; ample, pàmpol, rompre, temple, compadir, emparar, emplujat, impunit, impiadós; commoure, commensurable, emmalaltir, emmagatzemar, emmirallar, immens, immortal, imminent.*

Notem, però, *granment, tanmateix, benmereixent, &*.

Davant *f*: – *a*. En principi de paraula, hom escriu *con, en, in* (amb *n*). Exemples: *confegir, confessar, confondre, confraria; enfebrat, enfeinat, enfosquir, enforçar; inflar, infant, infinit, influent, infern, inferior.*

Excepcions: *èmfasi, emfisema, emfiteusi, emfraxi.*

b. En altres casos, hom escriu *m*. Exemples: *cànem, àmfora, limfa, nimfa, triomf, amfibi, simfonia, gòmfosi, símfisi, paranimf.*

Davant *n*, la pronúncia indica clarament si cal escriure *m* o *n*. Exemples: *mn*: – *condemna, indemne, solemnia, amnistia, columna, calúmnia, damnació, himne*.

nn: – *ennegrir, connivència, innecessari, innovació, innat, ennuvolar-se, perenne, quinquenni* (Cp. D-T, *tn*).

Davant les altres consonants, hom escriu per regla general *n*. Exemples: *tancar, encarir, encès, encercar, concert, creixença, enyorança, vençut; renda, abundós, endolcir, endolat, indolent, indret; orenga, oblong, angoixós, àngel, engelosir, canonge; penjar, gínjol, menja, injectar, conjuguar; enlairar, enllestir; enquesta, conquerir, conquilla, inquietud; enriquir, honra, conreu, enraonar; consirós, pensar, dansa, ensuperbir; interior, ajuntar, ventada, cantar, pinta; convenir, invulnerable, canvi, enveja, minvar; gronxar, punxa, clenxa, anxova, enxubat*.

Excepcions:

I. S'escriu *m* en els mots *comte* (=cast. *conde*), *empremta, impremta, femta, domtar, somriure, premsa, Samsó, tramvia*; – *duumvir, triumvir* i els altres compostos de *vir*; – i el prefix *circum*. Ex.: *circumstància*.

II. S'escriu *mp* en els mots *asímtota, assumpció, assumpte, atemptar, compte* (castellà = *cuenta*), *consumpció, consumptiu, contemptible, eclàmpsia, exempció, exempt, impromptu, metempsícosi, palimpsest, perempció, peremptori, preempció, presumpció, sumptuós, temps, temptar, temptativa, transsumpte*.

QU-CU

Davant *u* feble seguida de vocal, hom escriu generalment *q*. Exemples: *quatre, quan, qual, quadrilàter, equador, esquarterar, obliqua, pasqua, síliqua; qüestió, eqüestre, freqüent, conseqüència, delinqüent, deliquescent, obliqües, pasqües; obliqüitat; aquós, quota, alíquota, quocient, quotidià*.

Excepcions: *acuïtat*; – *conspícua* (femení de *conspicu*), *conspicuïtat*; – *cuassa, cueta, &.,* derivats de *cua*; – *evacuar*; – *innòcua* (f. de *innocu*), *innocuïtat*; – *ipecacuana*; – *perspícua* (f. de *perspicu*), *perspicuïtat*; – *profícua* (f. de *proficu*); – *promíscua* (f. de *promiscu*), *promiscuïtat, promiscuar*; – *vàcua* (f. de *vacu*), *vacuïtat*.

R-RR

1. Hom escriu amb *r* final tots els infinitius aguts. Exemples: *comptar, portar, menjar, començar, anar; haver, voler, poder, valer; sentir, compadir, aplaudir, beneir; dar, fer, dir, dur*.

Hom escriu igualment amb *r* final els infinitius plans la darrera síl·laba dels quals no conté una *r* suau. Exemples: *témer, esprémer, empènyer, vèncer, créixer, conèixer, ésser, córrer*.

En canvi (sense *r* final): *cabre, perdre, rebre, absoldre, vendre, respondre, caure, beure, riure, cloure*.

Hom escriu amb *r* final els noms (substantius o adjectius) els femenins o els derivats dels quals presenten una *r*: *clar clara claredat, claror, aclarir; lleuger lleugera, lleugeresa, alleugerir; madur madura, maduresa, madurar; darrer darrera, darrerria, endarrerir; flor floreta, florir; dolor adolorir; por poruc; xiprer xipreret, xiprerar*.

Tenim, demés, *r* final en els substantius formats amb els sufixos *-ar* (col·lectius, de lloc), *-er* (noms de persona, de lloc, d'instrument, de planta), *-or* (noms abstractes derivats d'adjectius i de verbs), *-dor* (noms de lloc, instrument): *alzinar* (de *alzina*), *canyar* (de *canya*), *gatosar* (de *gatosa*), *bestiar* (de *bèstia*), *colomar* (de *colom*); *fuster* (de *fusta*), *cendrer* (de *cendra*), *taronjer* (de *taronja*), *llimoner* (de *llimona*), *galliner* (de *gallina*); *blancor* (de *blanc*), *tristor* (de *trist*), *cremor* (de *cremar*); *assegador* (de *assecar*), *estenedor* (de *estendre*), *espolsadors* (de *espolsar*).

2. El so que té la *r* en principi de paraula (*raó*) i darrera determinades consonants (*honra, somriure*) és representat per *rr* entre vocals: *terres, córrer, sorra, irregular, corregir*.

Excepcions. Hom escriu *r* en lloc de *rr* darrera els prefixos llatins *contra, supra, bi, tri* i els prefixos grecs *a* privatiu, *anti, mono, &*. Ex.: *contraregistre, contrarevolució, suprarenal, birectangle, birefringent, trirectangle; arítmic, antireligió, monorímic*. Anàlogament: *conirostre, dentirostre, fissiostro, &*.

Però en els compostos dels tipus *camacurt* (subst. + adj.) i *portamonedes* (verb + nom), en els quals el primer component acaba en vocal i el segon comença en *r*, hom intercala un guionet entre els dos components. Ex.: *barba-ros, busca-raons, cara-rodó, cerca-renous, escanya-rals, penja-robos, torca-raor, salta-regla*.

S-SS-Z

El català posseeix una *s* sorda o forta i una *s* sonora o suau. La primera és la que se sent en els mots *savi, pensa, pas*; la segona és la que se sent en els mots *causa, nosa, grisa*. Fent abstracció dels casos en què la *s* sorda és representada per *c* o *ç*, els dos sons de *s* sorda i de *s* sonora s'escriuen d'acord amb les tres regles següents:

I. En principi de paraula *i* entre una consonant i una vocal, el so de *s* sonora és representat per *z*, i el de *s* sorda, per *s*. Exemples: *zero, zèfir, zenit, zodíac, zona, zoologia, alzina, salze, colze, donzella, benzina, onze, quinzena, catorze, esmorzar; savi, sentir, sostre, surt, molsa, polseguera, dansa, pensa, premsa, capsa, observa*. Excepcions. Hom escriu *s* i no *z* en els dos mots *endinsar* i *enfonsar*, i en el prefix *trans*. Ex.: *transigir, intransigent, trànsit*.

II. Entre dues vocals, el so de *s* sonora és generalment representat per *s*, i el de *s* sorda, per *ss*. Exemples: *nosa, posar, riquesa, desembre, camisa, església, causa; grossa, possible, vessar, batussa, possessió, pressa, ossera*.

a) Hom escriu *z* entre dues vocals en els mots següents (on és transcripció d'una ξ grega): *amazona, apozema, àzim, bizantí, coniza, coriza, hilo-zoisme, osmazoma, ozena, ozon, piezòmetre, rizòfag, rizoma, rizotònic, sizí-gia, topazi, trapezi, trapezoide* i els en *-zoic, -zoari* (com, per exemple, *palezoic, neozoic, protozoari, hematozoari*).

b) Hom escriu *s* en lloc de *ss* darrera els prefixos llatins *ante, contra, sobre, supra, uni, bi, tri*, i els prefixos grecs *a* privatiu, *anti, hipo, para, mono, di, tri, tetra, &, poli*. Ex.: *antesala, contrasegell, contrasignar, entreseguir, entresuar, sobresaturació, sobresortir, suprasensible, unisexual, bisectriu, bisulfat, trisecció; asimètric, asèptic, antisèptic, antisocial, hiposulfit, para-sintètic, monosèpal, disíl·lab, trisíl·lab, hendecasil·lab, polisulfur*. Anàlogament: *gamosèpal, ictiosaure, fluosilícic, petrosílex, &*.

Però en els mots compostos del tipus *camacurt* (subst. + adj.) o *portamonedes* (verb + nom), en els quals el primer component acaba en vocal i el segon comença en *s*, hom intercala un guionet entre els dos components. Ex.; *boca-sec, esclata-sangs, para-sol, penya-segat, roda-soques*.

2. La pronunciació actual manifestant-se sovint vacil·lant entre els dos sons de *s* sorda i *s* sonora en els mots d'origen erudit, per a la recta escriptura dels símbols *s, ss, i z* en els dits mots cal atènyer-se a llur origen i escriure *s, ss* o *z* segons que el llatí o el grec presentin *s* (σ), *ss* ($\sigma\sigma$), o *z* (ξ). Exemples: *centèsim* (llat. *centesimus*), *mil·lèsim, infinitesimal, adhesió* (llat. *adhæsió*), *cohesió, lesió, concisió, decisió, col·lisió, irrisió, explosió, corrosió, exclusió, inclusió, persuasió, Àsia, asil, bàsic, basílica, Cèsar, desídia, magnèsia, obesitat, plausible, pusil·làtime, residu; - entusiasme* (grec $\epsilon\nu\theta\omicron\upsilon\sigma\iota\alpha\sigma\mu\omicron\varsigma$), *episodi* (grec $\epsilon\pi\epsilon\iota\sigma\acute{o}\delta\iota\omicron\upsilon$), *apoteosi, crisi, diapasó, diòcesi, disenteria, dosi, fase, frase, geodèsia, idiosincràsia, mausoleu, medusa, metamòrfosi, misantrop, musa, museu, oasi, paràfrasi, paràlisi, parèntesi, prosàpia, prosèlit, prosòdia, prosopopeia, síntesi, tesi, hipòtesi, tisi;*

pressió (llat. *pressio*), *impressió, compressió, agressió, digressió, discussió, missió, comissió, admissió, omissió, abscissa, premissa, compromissari, dissertar, dissoldre, dissidència;*

zoografia (grec ζωογραφία), zona (grec ζώνη), zel, zèfir, topazi, piezòmetre, rizòfag.

X-IX

1. Hom escriu *x* en general i *ix* darrera *a*, *e*, *o* i *u* no subjuntiva. Exemples: *xarop*, *xerigot*, *xifra*, *xiprer*, *xop*, *xuclar*, *gronxar*, *punxar*, *burxar*, *marxar*; *guix*, *clixé*, *mixa*, *rauxa*, *disbauxa*, *grauxa*, *nauxer*; *caixa*, *aixella*, *madedixa*, *eixam*, *eixamplar*, *boix*, *moixó*, *gruix*, *uixer*.

2. La *x* pronunciada *cs* (*c*, *s*) o *gz* no és emprada sinó en mots d'origen erudit com a transcripció d'una *x* llatina o d'una *χ* grega. Els mots castellans corresponents presenten també *x* (alguns cops, però *j*), així com els francesos i els anglesos corresponents: *convex convexo*, *ortodox ortodoxo*, *òxid óxido*, *axioma axioma*, *índex complexió complexión*, *fluxió fluxión*, *text texto*, *examen examen*, *exemple ejemplo*, *excel·lent excelente*, *excepció excepción*, *excursió excursión*, *exhalar exhalar*, *expiar expiar*, *extensió extensión*.

Notem: *extender estendre*, *extraño estrany*, *extranjero estranger*.

ORTOGRAFIA – APOSTROF I GUIONET

(Núm. 57)

a) ARTICLE DEFINIT

L'article masculí és *el* (arc. *lo*). Ex.: *el pare* (arc. *lo pare*).

L'article *el* (així com l'arc. *lo*) és reemplaçat per *l'* davant un mot començat en vocal (precedida o no de *h*). Ex.: *l'home*.

El plural de l'article masculí és *els* (arc. *los*). Ex.: *els pares*, *els avis* (arc. *los pares*, *los avis*).

Els articles *el* i *els* es contreuen amb les preposicions *a*, *de* i *per*; les contraccions són *al*, *als*, *del*, *dels*, *pel* i *pels*. Ex.: *ho dic al pare*, *escriu als amics*, *això és del noi*, *parla dels seus amics*, *passava pel carrer*, *corria pels caminals*.

L'article *l'* no es contreu amb les dites preposicions: davant vocal o *h* no s'escriurà, doncs, *al*, *del* i *pel*, sinó a *l'*, *de l'* i *per l'*. Ex.: *porta-ho a l'avi*, *baixa de l'arbre*, *passa per l'altre carrer*.

L'article femení és *la*. Ex.: *la mare*.

Davant un mot començat en vocal (precedida o no de *h*), l'article feme-

ní s'escriu adés *la*, adés *l'*. Davant les vocals *i* i *u* febles (precedides o no de *h*) són possibles *la* i *l'*, però és preferible *la*. Ex.: *la idea, la unió*. Davant qualsevol altra vocal (precedida o no de *h*), cal escriure *l'*, llevat en els casos (rars) en què la pronunciació exigeix *la*. Ex.: *l'àvia, l'aixella, l'esca, l'herba, l'òliba, l'ungla*; però: *són les dotze o la una?, la host del rei d'Aragó, la ira*.

El plural de l'article femení és *les*. Ex.: *les mares, les àvies*.

L'article neutre pot revestir les formes *el, l' i lo*.

b) PRONOMS FEBLES

2. Els pronoms febles revesteixen formes diferents segons que vagin anteposats o posposats al verb i aquest comenci o termini en consonant o en vocal.

I. Darrera el verb quan aquest termina en consonant o *u*, revesteixen les formes: *-me, -nos, -te, -vos, -se, -li, -lo, -los, -la, -les, -ho, -hi, -ne*.

Ex.: *dir-me, escriquin-nos, rentant-te, banyeu-vos, aixecar-se, escriu-li, treu-lo, pren-los, cull-la, porteu-les, fes-ho, vés-hi, duu-ne*.

II. Darrera el verb quan aquest acaba en vocal altra que *u*, revesteixen les formes: *'m, 'ns, 't, -us, 's, -li, 'l, 'ls, -la, -les, -ho, -hi, 'n*.

Ex.: *escriure'm, mira'ns, renta't, combatre-us, perdre's, envia-li, porta'l, porta'ls, porti-la, treure-les, mira-ho, vagi-hi, treure'n*.

III. Davant el verb quan aquest comença en consonant, revesteixen les formes: *em, ens, et, us (o vos), es, li, el, els, la, les, ho, hi, en*.

Ex.: *em treu, ens mira, et veu, us miren, no es veu, li dic allò, el porten, els fan, la duien, les desfeien, ho paguen, hi van, en vénen*.

IV. Davant el verb quan aquest comença en vocal o *h*, revesteixen les formes: *m', ens, t', us (o vos), s', li, l', els, l' (!), les, ho, hi, n'*.

Ex.: *m'escoltava, ens escoltava, t'entenia, us escriu, s'asseu, li ha respost, l'ha tret, els ha trets, l'ha treta, les ha tretes, ho escolta, hi ha pujat, n'havia comprada una*.

Les formes *me, te, se* i *ne* són a vegades usades en lloc de *em, et, es* i *en* (cas III); *lo, los* i *nos* per *el* (cas III), *els* i *ens* (casos III i IV), són arcaics o dialectals.

c) COMBINACIONS DE DOS PRONOMS FEBLES

3. Les formes que revesteixen aquestes combinacions segons que vagin anteposades o posposades al verb i aquest comenci o termini en consonant o en vocal, són les que figuren en la taula adjunta.

Exemples (combinacions II i III).

anar-me'n, deixa-me'n, me'n recordaré, me n'ha pres un; – fixar-m'hi, asseure-m'hi, m'hi pensaré, m'hi ajeia; – fer-m'ho, dóna-m'ho, m'ho pren, m'ho assegura; – poseu-me-les, envia-me-les, me les posa, me les ha donades; – deixeu-me-la, presta-me-la, si me la prengué, me l'ha presa; – cull-me'ls, envia-me'ls, me'ls dóna, me'ls hi posa; – cus-me'l, adoba-me'l, no me'l portis, me l'ha pres, anem-nos-en, treure'ns-en, no ens en recordem, ara ens n'han portat un; – porteu-nos-hi, posa'ns-hi, ens hi pensarem, ens hi ha vist; – dir-nos-ho, escriure'ns-ho, ens ho dirà, ja ens ho ha dit; – dur-nos-les, dóna'ns-les, ens les portarà, ens les envia; – doneu-nos-la, dóna'ns-la, ens la perdran, ens l'han presa; – feu-nos-els portar, faci'ns-els, ens els pot donar, ens els ha presos; – enviant-nos-el, perdre'ns-el, ens el donen, ens l'han donat.

d) COMBINACIONS DE TRES O MÉS PRONOMS FEBLES

4. Quan un tercer pronom ve a afegir-se a una combinació de dos pronoms el segon sofreix els següents canvis:

Les formes *'m* i *'t* són reemplaçades per *m'* i *t'* davant *hi* o *ho*, i per *me* i *te* davant qualsevol altre pronom. Ex.: *se'm coneix, se m'hi coneix; posar-se't això, posar-se-t'ho; menjar-se't la carn, menjar-se-te-la.*

Les formes *el* o *'l* i *en* o *'n* són reemplaçades per *l'* i *n'* davant *hi*, *ho* o *en*. Ex.: *ens els posa allí, ens l'hi posa; me'l posa allí, me l'hi posa; treu-me'l, treu-me-l'en; els en posa, els n'hi posa.*

El tercer pren les formes *el, en, em, &.,* o *'l, 'n, 'm, &.,* segons que el segon pronom acabi en consonant o en vocal. Ex.: *menjar-se't el pa, menjar-se-te'l; menjar-se'ns el pa, menjar-se'ns-el; se't posa al davant, se te'm posa al davant; se us posa al davant, se us em posa al davant; se me'n riu, se'ns en riu.* Però davant un verb començat en vocal o *h*, hom no escriu *em, et, el, en* ni *'m, 't, 'l, 'n*, sinó *m', t', l', n'*. Ex.: *se te'l menja, però se te l'ha menjat; se'ns el menja, però se'ns l'ha menjat.*

ORTOGRAFIA – ÚS DEL GUIONET

(Núm. 58)

e) MOTS COMPOSTOS

5. Les combinacions de mots que tenen la força d'un sol mot (substantiu, adjectiu, &), són escrites, adés, com si fossin un mot simple, ço és, sense esta-

blir cap separació entre llurs elements components (*capgirar*), adés deixant llurs components completament separats l'un de l'altre (*argent viu*). D'una manera general, d'aquests dos procediments d'escriptura dels mots compostos, el primer és l'adoptat per als compostos sintètics (*portamonedes, lligabosc, camacurt, carafaixat, capficar, carvendre*; així com els compostos el primer element dels quals és una partícula: *contradir, sobreeixir, malagradós, besavi*), i el segon, per als compostos paratètics (*cap gros, porc senglar, mestre de cases, blat de moro, cirera d'arboç*), posat que entre llurs components no s'hagi operat una soldadura com, per exemple, en *aiguardent, vinaigre* o *parenostre* (pl. *parenostres*).

Hi ha, encara, un tercer procediment d'escriptura dels mots compostos consistent a intercalar un guionet entre llurs elements components (Cp. en francès *cerf-volant, eau-de-vie*), el qual és avui correntment usat pels escriptors catalans, sia per marcar gràficament l'existència d'un compost paratètic sense haver de recórrer a la fusió completa de llurs components (*cap-gros, mal-de-cap*) sia per isolar els components d'un compost sintètic a fi de retre'n la composició més aparent, facilitar-ne la lectura, la comprensió, & (*barba-ros, cor-dur*), sia en fi per prefixar certs noms, com *pseudo, vice, sots, &* (*pseudo-apòstol, vice-president, sots-diacon*).

No estant fixat l'ús del guionet en els mots compostos, ha calgut sovint, en redactar el Diccionari Ortogràfic, escollir entre les dues o les tres grafies habituals d'un mateix mot (*blat de moro, blat-de-moro, blatdemoro*), i el resultat d'aquest treball de selecció ha estat l'admissió del guionet en un cert nombre de mots on el seu ús sembla oferir avantatges incontestables, sense cap pretensió, però, de deixar resolta d'una manera satisfactòria la qüestió delicadíssima de l'ortografia dels mots compostos (en els paratètics, per exemple, potser caldrà sempre deixar un cert grau de llibertat a l'escriptor, el guionet podent-hi ésser equiparat a un signe de puntuació).

Heus ací els mots compostos que apareixen escrits amb guionet en el present Diccionari:

I. Els compostos d'un imperatiu i un substantiu quan el primer element acaba en vocal i el segon comença en *r, s* o *x*: *busca-raons, cerca-renous, cerca-renyines, escanya-rals, escorxa-ròsses, estaca-rossí, guarda-rodés, penja-robes, salta-regla, agafa-sants, torca-raor, agafa-sous, esclata-sangs, estronca-sang, gira-sol, para-sol, pica-soques, punxa-sàrries, roda-soques, toca-son, escura-xemeneies*.

[Però (sense guionet): *adobacadires, afaitapobres, afartapobles, afontacases, alçacoll, apagallums, arrencaqueixals, avalotapobles, besamans, bufatorats, buidabosses, buscagatoses, caçamosques, cagadubtes, cercabregues, cirabotes, cobrellit, colgafocs, comptagotes, dragapà, eixugamà, enganyaba-*

docs, engreixaporcs, enterramorts, escalfallits, escanyapobres, esclafaterrosos, escombracarrers, escorreplats, escuradents, esgarriacries, espantamosques, espiadimonis, espolsabutxaques, estanyapaelles, estellallenya, estira-cordetes, estreyecaps, guardapols, llepafils, lligabosc, mastegaparaules, menjamiques, papaorelles, parallamps, passavetes, pesacartes, picaplets, pixallits, ploramiques, portabugia, pregadéu, rentamans, rodamón, rosegaaltars, saltataulells, segabosses, somniatruites, tallaplomes, tapabruts, tastaolletes, tirabuixó, tocaboires, torcacoltells, tornaveu, trempaplomes, trenca-caps, ventafocs.]

II. Els composts d'un substantiu i un adjectiu o participi (tipus: *cama-curt, carafaiyat*) quan el primer element acaba en vocal i el segon comença en *r, s* o *x*: *barba-ros, cara-rodó, barra-sec, cama-sec; boca-rugat, penya-segat; anca-rossegant*. Així mateix: *mà-llarg, pèl-ras, pèl-blanc, cor-dur, cor-robot*.

[Però (sense guionet): *alabaix, barbablanc, bocafluiu, cabellblanc, camacurt, capbaix, carabrut, cellajunt, cuallarg, galtaplè, garracurt, llavi-gròs, panxabuit, peugròs, ullblau; aireferit, alatrencat, bocabadat, carafaiyat, claupassat, esmaperdut, garrivat, gelcuit, llavifès, lletraferit, palplantat, primmirat, solcuit; camalluent, casatinent, missacantant*.

Cp. (també sense guionet) els verbs el primer element dels quals és un substantiu: *capgirar, colltòrcer, corfondre's, sorprendre, alabatre, camatren-car, capalçar, capficar, cornuar-se, pelltrençar-se, pernatatre, peucalcigar, tallgirar, ullprendre, &*. (i llurs derivats *capficall, capgirell, cornuament, ull-prenedor, &*). Així mateix els verbs el primer element dels quals és un adjectiu: *carcomprar, carvendre, primfilar, viltenir, &*.]

III. Els compostos de dos adjectius del tipus *històrico-arqueològic*. Ex.: *físico-matemàtic, plano-convexa, còncavo-convexa*, així com *anglo-saxó, hispano-americà, greco-llatí, serbo-croata, &*. També *sord-mut*.

[Però (sense guionet): *coxafemoral, fibrovascular, gastrointestinal, labiodental, linguopalatal, electromagnètic, mineromedicinal, jocoseriós, anterolateral, posteroexterior, &*.]

IV. Els compostos amb els prefixos *pseudo* (Ex.: *pseudo-apòstol, pseudo-derivat*), *sots* (Ex.: *sots-diaça, sots-inspector*), *vice* (Ex.: *vice-president, vice-rector*); *ex* en casos com *ex-president, ex-rector*, així com en *ex-libris, ex-vot*; i així mateix *no-res* substantiu, *quasi-contracte, pre-romà, pre-rafaelita, pre-santificat, pro-sector, pro-sil·logisme*;

despús-ahir, despús-demà;

poca-pena, poca-roba, poca-solta, poca-vergonya.

V. *cap-i-cua, plats-i-olles, vetes-i-fils, vint-i-ú, vint-i-dos, &*;

corre-cuita, mata-degolla, suca-mulla;

nord-est, nord-oest, sud-est, sud-oest;
adéu-siau.

VI. *bum-bum, gara-gara, gori-gori, leri-leri, poti-poti, rau-rau, nyeu-nyeu,*
nyic-nyic, rum-rum, zub-zub i anàlegs:

baliga-balaga, banzim-banzam, cric-crac, nyic-nyac, trip-trap, tarit-
tarot, zig-zag i anàlegs;

cloc-piu, cori-mori, tal·la-tal·lera.